

แนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์ Design Guidelines of Applied Vernacular Landscape Architecture

อัมพิกา อัมลอย

¹อาจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200

Aumpika Amloy

¹Lecturer, Faculty of Architecture, Chiang Mai University, Chiang Mai, 50200

*Email: aumpika.amloy@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์จากการทบทวนวรรณกรรม โดยการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์และงานวิจัยของประเทศไทย ได้แก่ Thai Digital Collection (TDC) Thai Journals Online (ThaiJO) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เพื่อคัดเลือกผลงานวิชาการที่มีเนื้อหาสาระทางวิชาการถูกต้องสมบูรณ์ มีแนวคิดและการนำเสนอที่ชัดเจนเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ รวมทั้งมีการอ้างอิงที่ทันสมัยและมีความน่าเชื่อถือ จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการบรรยาย ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์เป็นการศึกษาความเป็นพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ของถิ่นที่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมในการออกแบบและแก้ปัญหา ซึ่งมีความหมายมากกว่าการหยิบยืมคุณลักษณะมาใช้โดยตรงเพียงเท่านั้น แต่มุ่งเน้นการตีความใหม่และการค้นหาระบบที่ใหม่เพื่อการสร้างสรรคงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์ที่เหมาะสมกับบริบทสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์บริบท การเลือกวัสดุที่ยั่งยืน การปรับตัวตามสภาพอากาศ และความยืดหยุ่น การบูรณาการองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ความเปราะบางต่อระบบนิเวศ ความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการใช้งานที่หลากหลาย ความครอบคลุมและการเข้าถึงของผู้ใช้สอย ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ การศึกษา และความเปราะบางต่อสุนทรียภาพ

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์, ภูมิทัศน์พื้นถิ่น, ภูมิทัศน์พื้นถิ่นประยุกต์, การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

Abstract

This article aims to find design guidelines for applied vernacular landscape architecture from literature reviews by searching information from the database of theses and research in Thailand. Such as Thai Digital Collection (TDC), Thai Journals Online (ThaiJO), National Research Council of Thailand (NRCT), and Thailand Science Research and Innovation (TSRI). To select academic works with accurate and complete academic content, clear concepts, and presentations that benefit the academic community, including up-to-date and reliable references. The researcher presented the data analysis through the description. The study results revealed that design guidelines of applied vernacular landscape architecture studies the vernacular and identity of the place applied in conjunction with landscape architecture principles to design and solve problems, that has a meaning beyond just borrowing the characteristics of vernacular and the identity of the place. However, it focuses on new interpretations and paradigms for creating applied vernacular landscape architecture appropriate to the natural environment and cultural context by demonstrating contextual analysis, sustainable material selection, climate adaptation and resilience, integration of cultural elements, ecological sensitivity, flexibility and multi-functionality, inclusiveness and accessibility, economic sustainability, educational aspects, and aesthetic sensitivity.

Keywords: Landscape, Vernacular Landscape, Applied Vernacular Landscape, Landscape Architecture

Received: March 20, 2023; **Revised:** August 7, 2023; **Accepted:** September 5, 2023

1. บทนำ

คำว่า “ภูมิสถาปัตยกรรม” เป็นวิชาชีพด้านการออกแบบและวางแผนกายภาพที่เป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปะ เช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมและผังเมือง มุ่งเน้นการนำปัจจัยทางศิลปะ ธรรมชาติ วิศวกรรมศาสตร์ และสังคมวิทยา มาบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดผืนแผ่นดินและที่ว่าง (Space) เพื่อความปลอดภัย ความผาสุก และสวัสดิภาพของมนุษย์ โดยยึดหลักการพิทักษ์ผืนแผ่นดิน คำนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Landscape Architecture” และผู้ประกอบการวิชาชีพภูมิสถาปัตยกรรม เรียกว่า “ภูมิสถาปนิก” โดยตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Landscape Architect” (เดชา บุญค้ำ, 2563)

ภูมิสถาปัตยกรรมเกี่ยวข้องกับการจัดการปรับปรุงที่ว่างภายนอกอาคาร จึงมีขอบเขตกว้างขวางมากกว่างานออกแบบและวางแผนกายภาพสาขาอื่น ๆ ตั้งแต่งานขนาดเล็กไปจนถึงงานขนาดใหญ่ เช่น งานวิเคราะห์ภูมิทัศน์ภาคและทรัพยากรและงานวางแผนที่ดิน งานวางผังและออกแบบชุมชนพักอาศัยและสถานที่พักตากอากาศ งานอนุรักษ์พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ งานวางแผนนันทนาการ งานวางแผนและออกแบบสวนสาธารณะและสนามกีฬา งานออกแบบสวนประดับ งานออกแบบปลูกต้นไม้ เป็นต้น (จามรี อาระยานิมิตสกุล, 2558)

ดังนั้น ปรัชญาและแนวคิดทางภูมิสถาปัตยกรรมว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ซึ่งธรรมชาติมีความยิ่งใหญ่ กล่าวได้ว่า ภูมิสถาปัตยกรรมเป็นวิชาชีพที่พยายามพิทักษ์ผืนแผ่นดิน โดยการถ่วงดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ งานก่อสร้างภายนอกที่ปราศจากศิลปะ ไม่นับเป็นงานภูมิสถาปัตยกรรม เช่นเดียวกับสิ่งปลูกสร้างที่ปราศจากศิลปะ ก็ไม่ถือว่าเป็นงานสถาปัตยกรรม (เดชา บุญค้ำ, 2563)

การศึกษาด้านการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมที่ผ่านมาพบว่า นักวิชาการในประเทศไทยได้เสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งมีประเด็นการศึกษาและขอบเขตของงานที่หลากหลาย รวมทั้งครอบคลุมพื้นที่ศึกษาในหลายระดับทั้งพื้นที่ชนบท พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท และพื้นที่เมือง เช่น ศุภกิจ ยิ้มสรพล (2561) เรื่องแนวทางการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและภูมิสถาปัตยกรรม แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติประเภทพุน้ำร้อน เมทินี โคตรดี (2562) เรื่องแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บึงคำศรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดอุดรธานี พรชัย จิตติวิสุรัตน์ และฐปณี รัตนถาวร (2565) เรื่องการออกแบบภูมิทัศน์พื้นที่เสียเปล่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ประเด็นการศึกษาด้านการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์ มุ่งเน้นการศึกษาความเป็นพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ของถิ่นที่เพื่อประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมมาดำเนินการออกแบบและแก้ไขปัญหา ซึ่งคาดการณ์ว่าจะเป็นประเด็นที่มีจำนวนการศึกษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (วันดี พินิจวรสิน, 2559) ในสถานการณ์ปัจจุบัน ยังมีผู้ศึกษาในประเด็นนี้อยู่น้อย จึงควรค่าแก่การหยิบยกมาพิจารณา เนื่องจากเป็นการองค์สร้างความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการวิชาการ

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นมูลเหตุปัจจัยของการศึกษาแนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์ของบทความนี้ มุ่งค้นหาความรู้และสร้างฐานความรู้ของวงวิชาการ โดยเฉพาะการขยายขอบเขตการศึกษาด้านภูมิสถาปัตยกรรมให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น องค์ความรู้และหลักการที่ได้จากบทความนี้ ต่อยอดสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์พื้นถิ่นอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนแก่สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นหนึ่งในแนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีเอกลักษณ์ทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล

2. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ผล

2.1 แนวคิดความเป็นพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ของถิ่นที่

คำว่า “ความเป็นพื้นถิ่น (Vernacular)” หมายถึง สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยน้ำมือมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยมนุษย์สร้างขึ้นในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ทั้งนี้ คำว่า “พื้นถิ่น” ยังมีคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ท้องถิ่น พื้นบ้าน พื้นเมือง ทั้งหมดมีนัยยะของการเป็นถิ่นที่ไม่ใช่เมืองอันเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญ คุณสมบัติประการสำคัญของความเป็นพื้นถิ่นคือ สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่แสดงถึงความสามารถและทักษะในการแก้ปัญหาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยผู้คนพื้นถิ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในสังคมพื้นถิ่นนั้น ๆ กล่าวได้ว่า ผู้ออกแบบ ผู้สร้าง และผู้ใช้เป็นคนคนเดียวกันหรือคนกลุ่มเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ความพื้นถิ่นมีลักษณะเป็นพลวัตเช่นเดียวกับวัฒนธรรม กล่าวคือ ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง หากแต่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา (วีระ อินพันทัง, 2560)

ส่วนคำว่า “อัตลักษณ์” ซึ่งสำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2550) ได้อ้างถึงคำนี้ว่าเป็นสมบัติเฉพาะตัวที่แสดงถึงภาพรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ สามารถบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล องค์กร สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ โดยไม่พบในสังคมอื่น สอดคล้องกับ Lynch (1960) ได้นิยามว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่สังเกตได้ง่ายและมีความโดดเด่นจากลักษณะของภาพรวม ดังนั้นคำว่า “อัตลักษณ์ของถิ่นที่” หรือ “อัตลักษณ์แห่งสถานที่” (identity of place) เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของบุคคล เกิดจากกระบวนการให้ความหมายของคนและสังคม จึงไม่ได้เกิดจากการประเมินของความซ้ำของหน่วยหรือการประเมินจากปัจเจกบุคคลในเวลาใดเวลาหนึ่ง หากแต่อัตลักษณ์ของถิ่นที่เป็นความผูกพันทางอารมณ์ของคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่เขาเหล่านั้นอยู่อาศัยและครอบครอง ส่วนกระบวนการของอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ความต่อเนื่องของปัจเจกบุคคล (self-extension) ความสอดคล้องของบุคคล (self-congruity) ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม (environmental fit) ความผูกพันทางอารมณ์ (emotional attachment) (พีรยา บุญประสงค์, 2562) ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรม

2.2 แนวคิดการอ่านและแปลความหมายภูมิทัศน์

คำว่า “ภูมิทัศน์” ในภาษาไทย เกิดจากการรวมกันของคำว่า “ภูมิ” หมายถึง แผ่นดิน ดิน และคำว่า “ทัศน์” หมายถึง การเห็น การเห็น เครื่องรู้เห็น สิ่งที่เห็น การแสดง ดังนั้นความหมายของคำว่า “ภูมิทัศน์” หมายถึง การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศทั้งที่ปรากฏตามจริงและภาพลักษณะในจิตใจที่รู้สึกได้ ส่วนความหมายของคำนี้ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “Landscape” หมายถึง ภูมิทัศน์ ภูมิประเทศ หรือทิวทัศน์ (เดชา บุญค้ำ, 2563) กล่าวได้ว่า “ภูมิทัศน์ (landscape)” เป็นคำเก่าแก่ที่นักวิชาการหลากหลายสาขาต่างถือว่าคำนี้เป็นคำเฉพาะทางวิชาการ (technical term) และเป็นพื้นฐานของคำว่า “ภูมิทัศน์พื้นถิ่น (vernacular landscape)” และ “ภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์ (applied vernacular landscape architecture)”

สำหรับการศึกษาด้านภูมิทัศน์ในบริบทสากลที่ผ่านมา นักวิชาการได้เสนอแนวทางการนิยามความหมาย โดยการเทียบเคียงกับคำที่มีความหมายใกล้เคียง ได้แก่ ธรรมชาติ (nature) ทัศนียภาพ (scenery) สิ่งแวดล้อม (environment) สถานที่ (places) และภูมิภาค พื้นที่ หรือภูมิศาสตร์ (region, area, or geography) มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความกำกวม ซึ่งไม่ใช่รูปแบบการศึกษาภาคบังคับ แต่เป็นการสำรวจเข้าไปในความเป็นไปได้เนื่องจากภูมิทัศน์ถูกหยิบใช้จากผู้คนทั้งโลกชีวิตประจำวันธรรมดาและโลกทางวิชาการ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย (Meinig & Jackson, 1979)

ดังนั้น การอ่านและแปลความหมายภูมิทัศน์ (landscape interpretation) จึงควรพิจารณาคุณสมบัติพื้นฐานของภูมิทัศน์คือ มีความสำคัญ มีความน่าประทับใจ และมีความกำกวม โดย Meinig (1979) ได้นิยามว่าภูมิทัศน์ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ตรงหน้าสายตา แต่อยู่หลังสายตาและสมอง ซึ่งทำให้เกิดการตีความแปลความอย่างเลี่ยงไม่ได้ และได้เสนอมุมมองในการอ่านภูมิทัศน์ออกเป็น 10 มุมมอง ได้แก่ ภูมิทัศน์ตั้งธรรมชาติ (landscape as nature) ภูมิทัศน์ตั้งถิ่นอาศัย (landscape as habitat) ภูมิทัศน์ตั้งประดิษฐกรรม (landscape as artifact) ภูมิทัศน์ตั้งระบบ (landscape as system) ภูมิทัศน์ตั้งปัญหา (landscape as problem) ภูมิทัศน์ตั้งผลิตภาพความมั่งคั่ง (landscape as wealth) ภูมิทัศน์ตั้งอุดมการณ์ (landscape as ideology) ภูมิทัศน์ตั้งประวัติศาสตร์ (landscape as history) ภูมิทัศน์ตั้งตำแหน่งแห่งที่ (landscape as place) และภูมิทัศน์ตั้งสุนทรียภาพ (landscape as aesthetic) ซึ่งกลายเป็นเครื่องมือการวิจัยที่เมื่อพิจารณาจนครบทุกมุมมอง จะช่วยลดอคติในการอ่านภูมิทัศน์ (อัมพิกา อ่าลอย และคณะ, 2565)

2.3 แนวคิดภูมิทัศน์พื้นที่

สำหรับแนวทางการศึกษาภูมิทัศน์พื้นที่ในบริบทชุมชนของนักวิชาการไทยในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2545-2564 พบว่า ศนิ ลิ้มทองสกุล (2549) ได้อธิบายว่า “ภูมิทัศน์พื้นที่ (vernacular landscape)” เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันเกิดจากมนุษย์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเดิมและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งสอดคล้องกับธรรมชาติและลักษณะภูมิประเทศเดิม เกรียงไกร เกิดศิริ (2557) ได้อธิบายว่าภูมิทัศน์พื้นที่เป็นสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการของมนุษย์ เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่โดยปกติสุขในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ โดยมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจ สังคม เข้ามามีส่วนร่วม อรศิริ ปาณินท์ (2546) ได้อธิบายว่าผลลัพธ์ของภูมิทัศน์พื้นที่เกิดเป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำมาหากิน รวมไปถึงสถาปัตยกรรมพื้นที่ เช่น บ้านเรือน ทุ่งข้าว โรงสี เป็นต้น และนวนัฐ โอศิริ (2545) ได้อธิบายว่าภูมิทัศน์พื้นที่มีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะ ซึ่งไม่มีชุมชนใดที่มีภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมที่เหมือนกันราวกับถอดพิมพ์

ศนิ ลิ้มทองสกุล (2549) ได้แนวทางการศึกษาภูมิทัศน์พื้นที่ โดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ทางกายภาพ (physical space) ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบการดำรงชีพและการใช้ที่ดินระดับชุมชนและศึกษาระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (cultural ecology) นำไปสู่การค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการจัดการสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและระดับผังบริเวณโดยรอบตัวเรือนเพื่อศึกษารูปแบบการดำรงชีพที่ก่อให้เกิดลักษณะพื้นที่โดยรอบเรือนและศึกษาลักษณะขององค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีพ ส่วนที่ 2 การศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ทางสังคม (social space) เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านการใช้พื้นที่

2.4 แนวคิดความเป็นพื้นที่ในงานสร้างสรรค์สร้างร่วมสมัย

วิธีการสร้างสรรค์งานร่วมสมัยที่มีความพื้นที่ เป็นการศึกษาศิลปะที่อิงพื้นที่ในเรือนพื้นที่ของชาวบ้านเพื่อพัฒนาต่อยอดสู่การปรับใช้และกำหนดแนวคิดในการออกแบบที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองให้มีความสัมพันธ์และเหมาะสมต่อบริบทตามสภาพแวดล้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน เกิดจากการนำคุณลักษณะของพื้นที่มาปรับใช้ โดยใช้แนวทางคิดใหม่-ทำใหม่ (reinvention) อย่างคำนึงถึงรูปลักษณ์และองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ให้สอดคล้องกัน

สาระสำคัญที่ควรคำนึงสำหรับแนวทางและสร้างความเข้าใจถึงแนวคิดวิธีการออกแบบคุณลักษณะของพื้นที่ระหว่างภายใน-นอก เพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ตั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับวิถีชีวิตและการใช้สอยพื้นที่ รูปแบบของพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นเสมือนตัวกลาง ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สถาปัตยกรรม และธรรมชาติแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ สะท้อนถึงความเป็นพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นปรากฏในเรือนของชาวบ้านตามวิถีชีวิตชนบทหรือเรือนพักอาศัยที่เปลี่ยนไปตามสภาพกาลปัจจุบันที่เรียกกันว่า “เรือนร่วมสมัย” หากผู้ออกแบบสามารถเชื่อมโยงสาระสำคัญอย่างเหมาะสม ความพื้นที่จะยังมีมากขึ้นเท่านั้น (เจนยยุทธ ล้อใจ และ วีระ อินพันทั้ง, 2562)

2.5 แนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

คำว่า “การออกแบบ (design)” เป็นการสร้างรูปร่างหรือรูปทรงที่เป็นไปได้จากจินตนาการเพื่อตอบสนองหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ศศิญา ศิริพานิช, 2554) สามารถสรุปขั้นตอนการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมออกเป็น 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูล (data survey) เพื่อสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาพิจารณาในภาพรวมและเชิงลึก ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ข้อมูล (data synthesis) เพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการประมวลข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่านการวิเคราะห์ และขั้นตอนที่ 4 การออกแบบ (design) ประกอบด้วย การออกแบบขั้นต้น (preliminary design) เพื่อเลือกแผนภาพวงกลมแบบที่ดีที่สุด นำไปสู่การจัดทำแบบขั้นต้น (preliminary plan) และการออกแบบขั้นสุดท้าย (final design) เพื่อนำแบบขั้นต้นที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์มาออกแบบรายละเอียด

2.6 แนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์

จากการทบทวนวรรณกรรมผลงานวิชาการคัดสรรด้านการศึกษาก่อสร้างภูมิสถาปัตยกรรมของนักวิชาการไทยในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2544–2565 ซึ่งมีลักษณะการศึกษาความเป็นพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ของถิ่นที่เพื่อประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมมาดำเนินการออกแบบและแก้ไขปัญหา จำนวนทั้งหมด 15 รายการ (ดังแสดงในตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ผลงานวิชาการคัดสรรที่มีการศึกษาความเป็นพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ของถิ่นที่เพื่อประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมมาดำเนินการออกแบบและแก้ไขปัญหา ช่วง พ.ศ. 2544–2565

คำอธิบาย:

A. ประเด็นการศึกษา

A01 ประวัติศาสตร์ A02 สถาปัตยกรรมศาสตร์ A03 วัฒนธรรมของกลุ่มคน A04 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ A05 การตั้งถิ่นฐาน A06 การใช้ที่ดิน A07 การวางผังบริเวณ A08 สถาปัตยกรรม A09 องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ A10 การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

B. ความเป็นพื้นถิ่น

B01 การใช้พื้นที่ทางกายภาพ B02 การใช้พื้นที่ทางสังคม B03 สถาปัตยกรรม B04 องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ B05 วัฒนธรรมของกลุ่มคน B06 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มคน

C. อัตลักษณ์ของถิ่นที่

C01 ลักษณะทางกายภาพ C02 กิจกรรมและการใช้สอย C03 สัญลักษณ์และความหมายของย่าน

D. แนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

D01 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ D02 การควบคุมการใช้ที่ดิน D03 การเชื่อมโยงระบบโครงข่ายทางสัญจร D04 การเชื่อมโยงระบบโครงข่ายพื้นที่เปิดโล่ง D05 การอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรม D06 การกำหนดรูปแบบ ขนาด ความสูง วัสดุก่อสร้าง และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ถูกสร้างใหม่ D07 การอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ D08 การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มคน

ผลงานวิชาการ คัดสรร	A. ประเด็นการศึกษา										B. ความเป็นพื้นถิ่น						D. แนวทางการออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม											
	A01	A02	A03	A04	A05	A06	A07	A08	A09	A10	B01	B02	B03	B04	B05	B06	C01	C02	C03	D01	D02	D03	D04	D05	D06	D07	D08	
1. นิธิ ลิคนินท์ (2544) ชื่อเรื่อง: แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่ชุมชน																												
2. วิศรุต แนวสุวรรณ (2546) ชื่อเรื่อง: แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
3. สฤณี ศิยะวงศ์สุวรรณ (2548)																												

ผลงานวิชาการ คัดสรร	A. ประเด็นการศึกษา										B. ความเป็นพื้นถิ่น									D. แนวทางการออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม								
	A01	A02	A03	A04	A05	A06	A07	A08	A09	A10	B01	B02	B03	B04	B05	B06	C01	C02	C03	D01	D02	D03	D04	D05	D06	D07	D08	
ชื่อเรื่อง: แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมือง แก่นนครราชสีมา ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่เมืองเก่า																												
4. วิจัย วงศ์วิชิต (2551) ชื่อเรื่อง: แนวทางวางผังบริเวณวัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่วัดอโศการาม																												
5. สุนิดา ชินณะวงศ์ (2551) ชื่อเรื่อง: แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์นครจำปาศรี จังหวัดมหาสารคาม ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
6. ศุภชัย ปรัชญาคูพันธ์ (2552) ชื่อเรื่อง: แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์ริมน้ำเพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
7. จักรวิดา จันทร์นวางกูร (2554) ชื่อเรื่อง: การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์โบราณสถานเวียงลอ จังหวัดพะเยา ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
8. ณัฐธิดา พุทธิรักษ์ (2554) ชื่อเรื่อง: การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
9. อัจฉราวรรณ อุดมคำ (2554) ชื่อเรื่อง: การปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางทางท่องเที่ยว																												

ผลงานวิชาการ คัดสรร	A. ประเด็นการศึกษา										B. ความเป็นพื้นถิ่น									D. แนวทางการออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม								
	A01	A02	A03	A04	A05	A06	A07	A08	A09	A10	B01	B02	B03	B04	B05	B06	C01	C02	C03	D01	D02	D03	D04	D05	D06	D07	D08	
กราบพระ 9 วัด เทศบาลนคร อุบลราชธานี ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่เมือง																												
10. เสวคนธ์ สนธิมูล (2556) ชื่อเรื่อง: แนวทางการ ปรับปรุงภูมิทัศน์ศูนย์ ราชการจังหวัดขอนแก่นเพื่อ สนับสนุนแนวคิดเมืองสีเขียว ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่ราชการ																												
11. ชลธิชา เนียมนาภา (2557) ชื่อเรื่อง: แนวทางการ อนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์ พื้นที่คำชะโนด อ.บ้านดุง จ. อุดรธานี ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์																												
12. ปริญญพร ศรีวรรณท์ (2558) ชื่อเรื่อง: แนวทางการ ออกแบบภูมิทัศน์เมืองเพื่อ การสัญจรในพื้นที่ย่านราช ดำเนินกลาง ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่เมือง																												
13. ชาลิสา บุญมณี (2561) ชื่อเรื่อง: การปรับปรุง คุณภาพเชิงทัศนศาสตร์กลาง จังหวัดนันทบุรี (หลังเก่า) ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
14. เพชรรัตน์ เมืองสาคร (2561) ชื่อเรื่อง: แนวทางการ อนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์ สำหรับโบราณสถานเขาศรี วิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่โบราณสถาน																												
15. ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์ (2564) ชื่อเรื่อง: แนวทางการ อนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์																												

ผลงานวิชาการ คัตสรร	A. ประเด็นการศึกษา										B. ความเป็นพื้นถิ่น						D. แนวทางการออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม											
	A01	A02	A03	A04	A05	A06	A07	A08	A09	A10	B01	B02	B03	B04	B05	B06	C01	C02	C03	D01	D02	D03	D04	D05	D06	D07	D08	
ผลงานวิจัยในเขตชั้นใน กรุงเทพมหานคร ระเบียบวิธีวิจัย: การวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา: พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์																												

ผู้แต่งสรุปแนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์จากการศึกษาผลงานวิชาการคัตสรร โดยจำแนกออกเป็น 7 หัวข้อ ดังนี้

2.6.1 การรวบรวมข้อมูล ผู้แต่งจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทุกข้อมูจากเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อยู่อาศัย และแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งควรพิจารณาความถูกต้องและสมบูรณ์ของการทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับบริบทมากขึ้น รวมทั้งการเชื่อมโยงหลักการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมร่วมกับศาสตร์อื่น ๆ เพื่อให้ได้มุมมองการศึกษาที่หลากหลายขึ้น ส่วนที่ 2 ข้อมูลปฐมภูมิด้วยการสำรวจภาคสนาม ได้แก่ การสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ การสำรวจจริงวัด และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้แต่งจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงกายภาพ ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ประกอบด้วย การวิเคราะห์แผนผัง (planning Analysis) การวิเคราะห์สัณฐาน (morphological analysis) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (comparative analysis) เพื่อพิจารณาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของรูปแบบการใช้พื้นที่ นำไปสู่การสรุปความเป็นพื้นถิ่นและอัตลักษณ์ของถิ่นที่ ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์โดยนำข้อมูลมาจำแนกเป็นหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (typological analysis) และใช้การวิเคราะห์คำหลัก (domain analysis) จากนั้นตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการแปลผลโดยใช้การบรรยายและการนำเสนอข้อมูลด้วยแผนผัง แผนที่ ตาราง และภาพประกอบ

2.6.3 ระเบียบวิธีวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าผลงานส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับการศึกษาในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยแบบผสมผสาน นำไปสู่การพัฒนาทิศทางของการศึกษาให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ศึกษา

2.6.4 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าพื้นที่ศึกษารอบคลุมตั้งแต่พื้นที่ชนบท พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท และพื้นที่เมือง ซึ่งประกอบด้วยภูมิทัศน์แบบดั้งเดิม ภูมิทัศน์ร่วมสมัยที่มีการคลี่คลายรูปแบบจากรูปแบบดั้งเดิม และภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นใหม่

2.6.5 ประเด็นการศึกษา ผู้แต่งจำแนกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมของกลุ่มคน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน การวางผังบริเวณ สถาปัตยกรรม องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ และการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านความเป็นพื้นถิ่น ประกอบด้วย การใช้พื้นที่ทางกายภาพ การใช้พื้นที่ทางสังคม สถาปัตยกรรม องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ วัฒนธรรมของกลุ่มคน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มคน ทำให้ทราบปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ศึกษามีลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะจากพื้นที่อื่น ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านอัตลักษณ์ของถิ่นที่ ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ กิจกรรมและการใช้สอย และสัญลักษณ์และความหมายของย่าน ซึ่งก่อให้เกิดการระบุถิ่นที่ ความทรงจำถิ่นที่ และความผูกพันถิ่นที่

2.6.6 การกำหนดแนวความคิดในการออกแบบ ผู้แต่งจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 แนวความคิดแบบปรัชญาทั่วไป (general philosophical concept) มุ่งเน้นการค้นหาแก่นแท้ของพื้นที่ที่โดดเด่นและมีความหมายมากกว่าเรื่องความงามและหน้าที่ใช้สอย เรียกว่า “Genius Loci” มาใช้เป็นแนวความคิดในการออกแบบเพื่อสามารถแสดงถึงความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและผู้ใช้สอยสามารถรับรู้ถึงความพิเศษของพื้นที่ และรูปแบบที่ 2 แนวความคิดแบบเจาะจงหน้าที่ใช้สอย (specific

function concept) มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เจาะจงเพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้สอยและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยไม่อาจสร้างความเด่นชัดของงานได้เท่ากับแนวความคิดแบบปรัชญาทั่วไป

2.6.7 แนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประยุกต์ ผู้แต่งสรุปแนวทางการออกแบบ โดยจำแนกออกเป็น 10 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์บริบท (contextual analysis) ได้แก่ การค้นคว้าและบันทึกประวัติ วัฒนธรรม และลักษณะสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ การศึกษาความต้องการและคุณค่าของชุมชนที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ และ การศึกษารูปแบบและรูปแบบภูมิทัศน์ดั้งเดิมในบริเวณโดยรอบ เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของที่ตั้งโครงการด้วยความร่วมมือระหว่างผู้ออกแบบกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ประเด็นที่ 2 การเลือกใช้วัสดุที่ยั่งยืน (sustainable material selection) ได้แก่ การศึกษาการใช้วัสดุท้องถิ่นของชุมชน การรวบรวมและบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการก่อสร้าง และการศึกษารูปแบบการใช้ซ้ำและนำวัสดุกลับไปใช้ใหม่ของชุมชน เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมการใช้วัสดุท้องถิ่นที่มีลักษณะคงทน สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเหมาะสมกับวัฒนธรรม

ประเด็นที่ 3 การปรับตัวตามสภาพอากาศและความยืดหยุ่น (climate adaptation and resilience) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบภูมิอากาศในท้องถิ่น การศึกษาและเลือกใช้พืชพื้นถิ่นที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพอากาศในท้องถิ่น และการศึกษาแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการน้ำของโครงการ เช่น การเก็บกักน้ำฝนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ (rainwater harvesting) สวนเพื่อการดูดซับน้ำ (bioswales) เป็นต้น เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่สามารถตอบสนองต่อสภาพอากาศ และต้องการการบำรุงรักษาน้อย

ประเด็นที่ 4 การบูรณาการองค์ประกอบทางวัฒนธรรม (Integration of Cultural Elements) เป็นการศึกษาและรวบรวมและบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือกับช่างฝีมือในท้องถิ่น เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพและผสมผสานสัญลักษณ์ ลวดลาย และพื้นที่ทางวัฒนธรรม สะท้อนถึง วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และคุณค่าของชุมชน

ประเด็นที่ 5 ความเปราะบางต่อระบบนิเวศ (ecological sensitivity) เป็นการศึกษาสถานภาพของระบบนิเวศและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการรักษาและเพิ่มคุณสมบัติทางธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ การสนับสนุนสัตว์ป่าและระบบนิเวศในท้องถิ่น และการใช้ระบบระบายน้ำตามธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการรบกวนการไหลของน้ำตามธรรมชาติ

ประเด็นที่ 6 ความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการใช้งานที่หลากหลาย (flexibility and multi-functionality) ได้แก่ การศึกษาความต้องการของชุมชน และการศึกษาแนวทางการบำรุงรักษาที่ชุมชนสามารถจัดการได้อย่างยั่งยืน เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่มีการสร้างสรรค์พื้นที่ ซึ่งสามารถใช้งานได้หลากหลายและปรับเปลี่ยนได้ง่ายตามการใช้งานที่แตกต่างกัน

ประเด็นที่ 7 ความครอบคลุมและการเข้าถึง (inclusiveness and accessibility) เป็นการศึกษารายละเอียดของกลุ่มผู้ใช้สอยโครงการ เช่น ความต้องการเชิงพื้นที่ อายุ ค่านิยม เป็นต้น เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองต่อความหลากหลายและสามารถเข้าถึงได้ทุกคน

ประเด็นที่ 8 ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (economic sustainability) เป็นการศึกษาการดำเนินการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น มุ่งเน้นการใช้แรงงานและวัสดุในท้องถิ่น และมีส่วนสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิสาหกิจท้องถิ่น

ประเด็นที่ 9 การศึกษา (educational aspects) เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่มีการพัฒนาป้ายสื่อความหมายเพื่อนำเสนอความสำคัญทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของที่ตั้งโครงการ และมีส่วนสร้างโอกาสให้โรงเรียนและสถาบันในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการภูมิทัศน์เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

ประเด็นที่ 10 ความเปราะบางต่อสุนทรียภาพ (aesthetic sensitivity) เป็นการศึกษาและรวบรวมรายละเอียดขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการออกแบบ ได้แก่ รูปร่าง รูปทรง ขนาด สัดส่วน สีเส้น และลวดลาย เพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่ร่วมสมัย แต่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมและความเป็นพื้นที่ของชุมชน

3. สรุปผลและอภิปรายผล

การค้นหาแนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่ถิ่นประยุกต์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของบทความนี้ เป็นการนำเสนอวิธีการนำแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการในการนำทรัพยากรมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ และการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้ มาปรับใช้กับหลักการออกแบบร่วมสมัย เพื่อสร้างสรรค์งานภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่ร่วมสมัย แต่สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมและความเป็นพื้นที่ถิ่นของชุมชน เนื่องจากอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้ออกแบบกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แสดงให้เห็นถึงการเคารพ การผสมผสาน และการสะท้อนถึงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และคุณค่าของชุมชน

แนวทางนี้เป็นการสร้างสรรค์พื้นที่ที่สามารถใช้งานได้หลากหลาย สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายตามการใช้งานที่แตกต่างกัน และสามารถเข้าถึงได้ทุกคน ส่งเสริมการใช้วัสดุท้องถิ่นที่มีลักษณะคงทน สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเหมาะสมกับวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อสภาพอากาศและใช้การบำรุงรักษาน้อย ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและระบบระบายน้ำตามธรรมชาติในท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น มุ่งเน้นการใช้แรงงานและวัสดุในท้องถิ่น และมีส่วนสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิสาหกิจท้องถิ่น รวมทั้งมีส่วนสร้างโอกาสให้โรงเรียนและสถาบันในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการภูมิทัศน์เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา โดยการพัฒนาคำอธิบายความหมายเพื่อนำเสนอความสำคัญทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของพื้นที่

กล่าวได้ว่าแนวทางการออกแบบงานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่ถิ่นประยุกต์ เป็นการศึกษาความเป็นพื้นที่ถิ่นและอัตลักษณ์ของพื้นที่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมมาดำเนินการออกแบบและแก้ไขปัญหา ซึ่งช่วยขยายทิศทางการศึกษาเพื่อการออกแบบไม่ให้งำกั้อยู่เพียงสาระของการศึกษารูปแบบทางกายภาพ โดยช่วยให้เห็นบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ต่อยอดสู่การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนแก่สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นหนึ่งในแนวทางการสร้างสรรค์งานภูมิสถาปัตยกรรม โดยมีความหมายมากกว่าการหิบบ่มคุณลักษณะของความเป็นพื้นที่ถิ่นและอัตลักษณ์ของพื้นที่มาใช้โดยตรงเพียงเท่านั้น แต่มุ่งเน้นการตีความใหม่และการค้นหารอบนวัตศน์ใหม่เพื่อการสร้างสรรค์งานภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่ถิ่นประยุกต์ที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีเอกลักษณ์ทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล

8. เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2557). องค์รวมภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นที่ถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. *วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย*, 11, 177-213.
- จักรวิดา จันทนวางกูร. (2554). *การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์โบราณสถานเวียงลอ จังหวัดพะเยา*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จามรี อาระยานิมิตสกุล. (2558). *ภูมิสถาปัตยกรรมเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจนยูทธ ล้อใจ และวีระ อินพันทัง. (2562). ความเป็นพื้นที่ถิ่นในงานสร้างสรรค์ร่วมสมัย: พื้นที่ระหว่างใน-นอก. *หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม*, 34(1), A13-A33.
- ชลธิชา เนียมมนาภา. (2557). *แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่คำชะโนด อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาลิสสา บุญณณี. (2561). *การปรับปรุงคุณภาพเชิงทัศนศาสตร์กลางจังหวัดนนทบุรี (หลังเก่า)*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐธิดา พุทธิรักษ์. (2554). *การพัฒนาภูมิทัศน์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เดชา บุญค้ำ. (2563). *ว่าด้วยภูมิสถาปัตยกรรม บทความคัดสรรในรอบ 3 ทศวรรษ*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- นวนัฐ โอศิริ. (2545). ภูมิทัศน์พื้นถิ่น ภูมิปัญญาเพื่อการประหยัดพลังงานและการพัฒนาอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา หมู่บ้านตาลเหนือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. *หนังสือประมวลผลการประชุมทางวิชาการสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์*, 6, 129-144.
- นิตี ลิศนันท์. (2544). *แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญาพร ศรีวรรณท์. (2558). *แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์เมืองเพื่อการสัญจรในพื้นที่ย่านราชดำเนินกลาง*. ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชัย จิตติวสุรัตน์ และฐปณี รัตนถาวร. (2565). การออกแบบภูมิทัศน์พื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมือง. *วารสารสถาปัตยกรรม การออกแบบและการก่อสร้าง*, 4(2), 51-64.
- พีรยา บุญประสงค์. (2562). อัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า. *วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, 16(2), 31-48.
- เพชรรัตน์ เมืองสาคร. (2561). *แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สำหรับโบราณสถานเขาศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมทินี โคตรดี. (2562). *แนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บึงคำศรี อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี*. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.*, 29(2), 19-33.
- วันดี พินิจารสิน. (2559). การส่งเสริมคุณค่าท้องถิ่นและความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 12(2), 64-81.
- วิศรุต เนาวสุวรรณ. (2546). *แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรกิต วงศ์วิจิต. (2551). *แนวทางการวางผังบริเวณวัดอโคคาราม จังหวัดสมุทรปราการ*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระ อินพันทัง. (2560). *สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างพื้นถิ่น: การดำรงและการเปลี่ยนแปลง*. *วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม*, 30(2016), 126-142.
- ศนิ ลิ้มทองสกุล. (2549). ภูมิทัศน์พื้นถิ่นของหมู่บ้านชนบทในชุมชนชาวมุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย. *วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, 4(2), 141-154.
- ศศิยา ศิริพานิช. (2554). *ภูมิทัศน์พื้นฐาน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: คณะเกษตร กำแพงแสน และ ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร กำแพงแสน.
- ศุภกิจ ยิ้มสรवल. (2561). *แนวทางการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและภูมิสถาปัตยกรรม แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติประเภทพุร้อน*. *วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม*, 5(2), 100-129.
- ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์. (2564). *แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภัชญา ปรีชญคุปต์. (2552). *แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สฤชดี ดิยะวงศ์สุวรรณ. (2548). *แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา*. ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนิดา ชินณะวงศ์. (2551). *แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์นครจำปาศรี จังหวัดมหาสารคาม*. ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เสาวคนธ์ สนธิมูล. (2556). *แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ศูนย์ราชการจังหวัดขอนแก่นเพื่อสนับสนุนแนวคิดเมืองสีเขียว*. ปรินญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศิริ ปาณินท์. 2546. *เอกสารประกอบการอบรมระยะสั้น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นศึกษา*. ระหว่างวันที่ 2-3 และ 9-10 สิงหาคม 2546. หอชมหามาลาปราบปรปักษ์. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัจฉราวรรณ อุดมคำ. (2554). *การปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางการท่องเที่ยว กราบพระ 9 วัด เทศบาลนครอุบลราชธานี*. ปรินญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมพิกา อ่าลอย, ศุภกกุล เรื่องวิทยานุสรณ์, วรงค์ วงศ์ลังกา, แผ่นดิน อุณจะนำ, อรัญญา ศิริผล, และระวีวรรณ โอบารรัตน์มณี. (2565). การศึกษาภูมิทัศน์พื้นถิ่นล้านนาในบริบทชุมชนของนักวิชาการไทยในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2545-2564. *วารสารภูมิสถาปัตยกรรม*, 4(1), 62-81.
- Meinig, D.W. (1979). The beholding eye: ten versions of the same scene. In *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays* (pp. 33-48). New York, NY: Oxford.
- Meinig, D.W., and Jackson, J.B. (1979). Introduction. In *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays* (pp. 1-7). New York, NY: Oxford.

ออนไลน์

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2550). *อัตลักษณ์*. www.royin.go.th.